

Gada cilvēka balvai medicīnā es izvirzu labo darbu čempioni Andu Čakšu. Mani lasītāji man piekritīs– nevienu piemērotāku kandidatūru šim goda nosaukumam atrast nav iespējams, kaut vai tāpēc, ka <https://trends.google.com> viņu uzrāda par populārāko ārsti meklētājā pērnajā gadā, visai ievērojami apsteidzot otrajā vietā gada otrajā pusē strauji ienākušo Andri Skridi.

Anda Čakša iet pa dzīvi mazliet saliektā un rūpju nomāktā gaitā it kā viņai uz pleciem būtu uzkrautas visas visuma bēdas, bet sakārtojusi šo nešļavu viņa ir kā eņģeļa spārnus. Viņas acis spoži izstaro labestības gaismu pat tad, ja cita rokas ar Andas ziņu un uzstādījumu veic slepkavībai, zādzībai vai korupcijai līdzīgas ļaunas darbības. Un būtiskais ir viņas ģeniālais domāšanas un pasaules uztveres veids– katrā sarunā, katrā runātā vai rakstītā tekstā viņa redz dubultdomu un dubultmorāli, pat, ja tādas nav. Savukārt visur, kur dubultdoma vai dubultrisinājums ir, viņa neredz nekādu domu.

Anda Čakša ir dzimusi politiķē. Vēl vairāk– es nepazīstu nevienu, kas vēl vairāk būtu dzimusi politiķē kā Anda. Angela Merkele viņai varētu pienest tēju. Savu apogeju Anda Čakša sasniedza vēlēšanu gaisotnē. Ja priekšvēlēšanu solījumu došanā tiktu rīkots nacionālais čempionāts, veselības ministre Anda Čakša to būtu pārlicinoši uzvarējusi, saņēmusi kausu, medaļu un arodbiedrības priekšsēža parakstītu diplomu. Viņa solīja pārlicinoši, solīja katru dienu televīzijā, radio, avīzēs un *facebook*kontā, solīja milzu algas ārstiem, māsām un neatliekamās palīdzības šoferiem, zaļus koridorus pacientiem ar vēzi, insultu, infarktu, iesnām un pumpām, solīja lielas kvotas, superātru e-veselību un medicīnisko palīdzību visiem NATO karavīriem ar tādu ķirurģisku pieredzi, kādu tikai Sirijas karā var šobrīd iegūt. Fantastisks solījums bija būtiskākā nākamā gada iecere, lai mazinātu senioru izdevumus par veselības aprūpi, atcelt pensionāriem desmit eiro pacienta līdzmaksājumu par katru slimnīcas gultā pavadīto dienu. Un kur tad vēl ikdienas solījumi, ka zāles kļūs lētākas tieši pēc vēlēšanām. Lai solījumi būtu ticamāki, viņa parakstīja līgumus un protokolus ar arodbiedrību, Māsu asociāciju, Farmācijas asociāciju, pacientu biedrībām un būtu parakstījusi līgumu ar pašu velnu, ja vien šis būtu uz kādu televīzijas studiju ar pildspalvu rokā ieradies.

Parakstot līgumus un protokolus, arodbiedrības, asociācijas un biedrības tieši un netieši reklamēja labo ministri Andu Čakšu, kas nule atnesīs seifu ar naudu un sadalīs to ārstiem, māsām un pacientiem. Tiesa, solījumiem un spožām reklāmām, rullīšiem *Yuotube* formātā, ikdienas televīzijas intervijām un milzu plakātiem par čempioniem labajos darbos līdzī nāk

bažas – kas par to maksā un cik. Jebkura politiska reklāma ir lieli naudas līdzekļi. Ja kāds gatavs maksāt par politisku reklāmu, tas nozīmē – viņš ir savācis naudu reklāmai par padarītiem vai absolūtiem darbiem vai pirkumiem. Nezināma iemesla dēļ latvieši lieto terminu „20

otkata

procenti”, domājot, ka neviens valsts vai pašvaldības iepirkums nenotiek bez kaut kādas starpniecības naudas korumpētām ierēdnīm vai politiķim. Skatoties televīzijā priekšvēlēšanu reklāmu, nekļuva skaidrs, vai Anda Čakšas priekšvēlēšanu līdzekļi ir paņemti no iepirkumiem e-veselībai, zālēm vai dzelžiem.

Lai kļūtu par dižāko Latvijas politiķi, Anda Čakša apvienoja skaitli 20– populāros otkata procentus ar solījumu palielināt medicīnas darbiniekiem algas par 20 procentiem, tiesa, pa ceļam atņemot piemaksas, papilddarbus, pusslodzes un citas iespējas vēl kaut ko nopelnīt. Es patiesībā neesmu redzējis nevienu citu Latvijas politiķi, kas tik brīvi un nepiespiesti spētu tukšsolīt un tukšrunāt, radot ilūziju par simtprocentīgu patiesību un apskaužami labām zināšanām medicīnā. Tieši pašlaik, kad viņa atstās ministres amatu, viņa nākamās valdības vietā atkal ir apsolījusi 20% algu pielikumu, bet ministru kabinets šo pielikumu ir ielicis tarifos, kur tas tiks raženi tērēts dzelžiem, iekārtām un citām derīgām lietām. Jo to nu Anda Čakša ir ielāgojusi– vienīgā pozīcija, no kā nevar saņemt „otkatu” ir medicīnas darbinieku algas. Un vēl– lasot Veselības ministrijas gatavoto dokumentu, vienīgais, kur var atrast algas pielikumu ir minimālās algas, tātad– uz ārstiem tas neattiecas.

Ar saviem dižajiem darbiem Latvijā Anda Čakša ir nesalīdzināms lielums, bet salīdzinājums pasaules politikā viņai tomēr ir– breksitējošās Apvienotās Karalistes premjerministre Terēze Meja– runā vienu, vienošanos panāk par citu, taču balsojumu lēmuma pieņemšanai atliek, turklāt pamanās vēl visus nokritizēt par neizlēmību. Kad opozīcijas līderis pie sevis nobubina kaut ko līdzīgu vārdkopai „stulbais sievišķis”, viņa panāk, ka visas diskusijas ir nevis par Mejas piedāvāto un politiķiem nepieņemamo Brexita projektu, bet par paša Džeremija Korbina klusi bilstajiem vārdiem. Mācījies no leiboristu līdera kļūdām, es vienmēr, klausoties Andu Čakšu, pie sevis bubinu vārdus „cik gudri vārdi”, jo kameras jau ir visur, un nofilmēt var da-jebko.

Tātad, Anda Čakšas politikas spējas var salīdzināt ar britu premjerministri Terēzu Meju. Ja salīdzinām Mejas deļotprasmes, ko viņa augustā uzrādīja Keiptaunā, mūsu Andai Čakšai ir lielas izaugsmes iespējas. Arī visas pasaules glābējas nešļava, ko savos plecos uzkrāvusi Meja, no viņas stājas raugoties, šķiet lielāka kā Andai.

Toties salīdzinājums ar Terēzu Meju ļauj iezīmēt vienu no būtiskākajām Andas Čakšas iezīmēm– aristokrātismu. Nu vismaz tajā jomā, ka visiem viņai jāpabučo roka. Bērnu slimnīcā kolēģi viņai bija devuši nosaukumu „lielmāte”. Tā teikt – nobučosi lielmātei roku, visu priekšā svinīgi saņemsi pašas lielmātes ceptu smalkmaizīti. Un vēl– pie rokas pabučošanas pieklājas atnest lielu rožu klēpi. Lielumu jāmēra skaitā un metros– kāds labi noaudzis medicīnas izglītības iestādes vadītājs nesa viņai ziedus savā augumā un platumā.

Aristokrātisms visvairāk parādījās Andas Čakšas stratēģiskajos lēmumos. Piemēram, Anda Čakša ļoti labi zināja, ka nedrīkst iedzīvotāju veselības pieejamību dalīt pēc kādas pazīmes– rases, dzimuma, dzīves vietas laukos vai tā, cik viņš samaksājis sociālo nodokli. Bet aristokrātiski cēli viņa uzbūra ideju par diviem groziem, VID nodokļu iekasēšanas funkcijas uzlabošanu ar ģimenes ārstu rokām un nodokļu nemaksātāju nosūtīšanu nevis uz slimnīcu, bet morgu. Sagādīšanās pēc, viņa manā klātbūtnē par šo likumdošanas virzību apraudājās, bet tad saņēmās un kopš tā brīža ir aizstāvējusi šo murgaino likumprojektu kā latviešu strēlnieki Perekopu. Vēl vairāk, viņa zina, kas ir apdrošināšana, taču dēvē Veselības finansēšanas likumu par apdrošināšanu. Līdz ar to Anda Čakša radīja sistēmu, kur veselības aprūpe sadalīta divos grozos– tiesa, abi grozi ir cauri.

Otra aristokrātiskas cienīgmātes vērtā rīcība ir Andas Čakšas attieksme pret e-veselību– viņa labi zina, ka e-veselība ir brāķis, kas nekad nestrādās un ir politiski „apgūta” nauda. Viņa to zina labāk par ikvienu, bet publiskajā telpā lepni stāv par e-veselību kā klients un saka, ka tikai ģimenes ārsti, farmaceiti un pacienti nevēlas saprast ka e-kaka patiesībā ir e-kūka.

Latvijas politikā Anda Čakša ienesa jaunu elementu– dzemdības. Tiesa, daži vīrieši ministri jau bija pacentušies savas ģimenes papildināt savos varas gados, deputāts Imants Parādnieks šajā jomā ieviesa inovācijas, tomēr grūtniece/dzemdētāja/jaunā māmiņa –ministre Latvijas jomā bija jaunums. Pasaulē dzemdējušas savā augstajā amatā strādājot, ir pat divas premjerministres– 1990. gadā Pakistānas premjerministre Bhenazira Bhuto, bet šogad– Jaunzēlandes premjerministre Jacinda Ardena. Jaunzēlandē šogad dzemdēja arī sieviešu lietu ministre Jūlija Anne Gentere, pie kam viņa uz dzemdībām aizbrauca ar velosipēdu. Tas, ka valstī pret demogrāfisko krīzi rokrokā cīnās premjerministrs un ministrs, atbalsojās arī Latvijā, un ģimenes pieaugums tika arī premjerministram Mārim Kučinskim.

Gods un slava Andai Čakšai, savu bērnu kā reklāmas rullīti vai reklāmas bukletu viņa izmantoja gaumes robežās un visai reti, uzsvaru liekot uz sevi kā labo darbu čempioni.

Katrā ziņā aizejošais ministru kabinets ar Edgara Rinkeviča iznācienu no skapja un Andas Čakšas dzemdībām politisko uzstādījumu latīņu ir pacēlis jaunā augstumā, un nākošajam ministram, kas vēlēsies pieteikt sevi ar ko īpašu, nāksies mainīt dzimumu, veikt ceļojumu vienatnē pāri Antarktīdai vai vismaz iegūt pieredzi darbā Rīgas satiksmē.

Man ir grūti rakstīt visas savas labās domas par Andu Čakšu, lai man nepiesietu seksismu vai vēl kādu diskriminējošu attieksmi. Tomēr allaž esmu publiski atzinis, ka Anda ir ļoti glīta, piemīlīga un pievilcīga. Īpaši, ja viņa atrodas sava biroja meiteņu vidū. Lai Anda izskatītos īpaši labi, viņa mēdz sev allaž blakus turēt dažas padomnieces vai konsultantes. Atšķirības starp ministri un viņas padomniecēm uzreiz ir manāmas. Ministre nelamājas rupjiem krievu vārdiem, mazgājas un lieto labas smaržas, seko savai figūrai un ir apveltīta ar labu gaumi apgērba izvēlē. Lai saprastu, kāpēc ministrei nepatīk izcelties arī uz citu– korektāku, izskatīgāku un labsirdīgāku cilvēku fona, jālasa Viestura Rudziša grāmatas vai jālūdz Viesturam Rudzītim publisks priekšlasījums par skaistas, gudras, varaskāras un ļaunas (kombinācijā) sievietes psihi.

Ticība cilvēkam kā īslaicīgs uzliesmojums un straujš noliegums ir tas, ar ko Anda paliks Latvijas politikas vēsturē. Domāju, ka nevienam nekad neizdosies pārspēt Andas Čakšas rezultātu– nomainīt trīs valsts sekretārus divos gados. Viņa atnāca uz ministriju un tūlīt meklēja iespēju rotēt Solvitu Zvidriņu, un viņai ar laiku tas arī izdevās– Solvita kļuva par Valsts zemes dienesta ģenerāldirektori, bet par Veselības ministrijas valsts sekretāru tika iecelts finanšu guru, profesors Kārlis Ketners. Tiesa, arī Kārlis krita nežēlastībā– ministre profesoru atzina par ļoti sliktu cilvēku esam. Viņa staigāja pie visiem politiķiem sūdzoties, līdz viss Ministru kabinets un Saeima juta līdzīgu asaras slaukošajai ministrei, kurai valsts sekretārs esot nodevējs. Kārlis Ketners kļuva par Ēnu ekonomikas apkarošanas koordinācijas departamenta direktoru Finanšu ministrijā, tiesa, šis amats juridiski tika noformēts tieši ar to dienu, no kuras viņš tajā tika iesēdināts.

Kā trešais Valsts sekretārs tika apstiprināts diplomēts lauksaimnieks un zootehniķis Aivars Lapiņš, kas bija Zemkopības ministrijas pārstāvis Eiropas komisijā ar labām sešu svešvalodu zināšanām, spējām rakstīt Eiropas projektus bez gramatikas un faktoloģijas kļūdām, eirobirokrāta smaidu sejā un vēlmi ar saviem bērniem no Briseles atgriezties Latvijā. Nenojauzdams, kas viņu sagaida, Aivars Lapiņš labprāt pieņēma Veselības ministra valsts sekretāra posteni un sāka gadu garo ceļu pa mīnu lauku.

Problēma ar valsts sekretāriem bija tāda, ka viņiem vajadzēja uzreiz uzminēt un bez kavēšanās izpildīt ministres vēlmi, atbilstoši senai anekdotei: „tas,

ka blondīne, braucot pie stūres, rāda labo pagriezīenu, nenozīmē, ka viņa veiks pagriezīenu pa kreisi. Tikpat labi viņa var braukt taisni”. Tad, kad Anda Čakša uzslavēja kādas slimnīcas vai pakļautās iestādes vadītāju, iespējams, valsts sekretāram vajadzēja saprast: „atļaid viņu tūlīt!” vai „aizrotē viņu uz Tiesu medicīnas ekspertīzes centru”, un parasti valsts sekretārs uzkāpa uz mīnas, proti, kļūdījās. Ja Anda Čakša personīgā sarunā vai ministrijas darba grupā paziņoja par to, ka kaut kas tiks darīts noteiktā virzienā, katram uzreiz nācās izdomāt vismaz trīs pretrunīgus virzienus, kurā darbība varētu tikt veikta. Vienīgais, kas bija pilnīgi droši– nekad nekas nenotiks tā, kā nule iepriekš apgalvots.

Ja uz mīnas uzkāpa valsts sekretārs Kārlis Ketners, viņš meklēja likuma punktu, kas nepieļāva šādu vai citādu rīcību. Kad uz mīnas uzkāpa Aivars Lapiņš, viņš vienkārši par situāciju brīnījās un nepieņēma nekādus lēmumus. Tā nu Lapiņu aizrotēja uz Nacionālo Veselības dienestu par personu, kas uzraudzītu bezcerīgo e-veselību.

Tieši ar e-veselību saistās kāda cita Andas Čakšas rakstura iezīme– spēja iznīcināt savējos un uzticamos, tā teikt– sit savējos, lai svešie baidās. NVD direktora vietniece e-veselības jautājumos Linda Freimane bija vienīgais uzticamais cilvēks, kas līdz galam mēģināja nosargāt Andas Čakšas fronti e-veselībā, un, protams, tika ar negodu padzīta. No ministrijas tika izdzīti visi ārsti lai neradītu konkurenci ministrei veselības vai medicīnas jomas zināšanās. □ Ministre prot radīt ilūziju par šādām zināšanām, taču aiz spožās izkārtnes patiesībā ir milzīgs izaugsmes potenciāls. □

Slimnīcu vadītāji šos divus gadus ir dzīti, padzīti un aizrotēti, protams, pats skaudrākais piemērs – □ Egita Pole. Viņu kā valsts sekretāra vietnieci iecēla Austrumu klīniskajā universitātes slimnīcā par valdes priekšsēdētājas vietas izpildītāju, bet– tad, kad viņa tiešām sāka veiksmīgi sastrādāties ar kolektīvu un virzīt slimnīcu, atcēla ne tikai no slimnīcas vadības, bet arī valsts sekretāres vietnieces posteņa un aizsūtīja uz Asinsdonoru centru. Piebildīsim, piemeklēja šai pazemošanai brīdi, kad Egītai taisaulē aizgāja ļoti tuvs cilvēks un viņa lūdza kaut nedēļu viņu neaiztikt. □

Bet atgriezīsimies pie Austrumu KUS. Iepriekšējais ministrs Guntis Belēvičs tur norotēja valdes priekšsēdētāju profesoru Viesturu Boku un Anitu Slokenbergu, un kā ļaudis stāsta– to Guntim Belēvičam ieteikusi viņa padomniece Anda Čakša. Savukārt, kļuvusi par ministri, Anda Čakša kopā ar savu padomnieci Alīdu Vāni no amata noēda gan Boku, gan Slokenbergu, bet vēlāk atrada, viņasprāt, īsto vadītāju– profesionālu automehāniķi Imantu Paeglīti, pie kam uzsauca uzreiz algu 8000 eiro mēnesī. Par Imanta Paeglīša vadītās slimnīcas □ Informācijas tehnoloģiju un medicīnas iekārtu direktori

tika iecelta ministres padomniece Ilze Āboliņa, kura pamanījās iepirkt „dzelžus” slimnīcai par 17 miljoniem. Tā bija Andas Čakšas īstenā medicīnas reforma. Tiesa, tas, ka dzelži >90% nāca no vienas firmas, nozīmē mērenu korupcijas risku. □ □

Tā nu ļaujiet man ieteikt Gada cilvēkam medicīnā Andu Čakšu. Viņas laikā izdevās palielināt veselības jomas finansējumu ievērojami– par gandrīz 200 miljoniem, un to iztērēt iespējami necaurspīdīgi– galvenokārt iepērkot zāles atsevišķām slimnieku kategorijām un jaunu medicīnas tehnoloģiju bez skaidras iepirkumu procedūras un stratēģiska pamatojuma. Viņai par lielu valsts naudu izdevās izveidot programmu kardioloģijas profilaksē, kas vienlaikus izrādās, būs viņas disertācijas tēma. Medicīnas jomā viņa darbojās tieši pretī sabiedrības veselības pamatloģikai un PVO stratēģijai– vienīgās jomas, kam pielikums proporcionāli bija niecīgs vai pat kopumā finansējums samazinājās, bija primārā aprūpe (ģimenes medicīna) un NMPD (neatliekamā palīdzība). Bet vienu lietu Andai Čakšai neatņemsi– Latvijas vēsturē viņa paliks kā birokrātijas ministre– viņas laikā neticamā apjomā pieauga birokrācija, un tagad vidēji ārsts tērē 16 stundas nedēļā kvalitātes un drošības ierakstu žurnālu, veidlapu, pacienta kartiņu, nosūtījumu, receptu aizpildīšanai, to visu dublē datorā ar e-veselību. Ģimenes ārstiem birokrācija pieaugusi tādā apjomā, ka viņi vairs nevar paspēt visus papīrus un elektroniskās veidlapas aizpildīt, tas viņiem, tā teikt, par atļaušanos streikot.

Anda Čakša savu darba mūža lielāko daļu vadījusi kā zāļu izplatītāja starptautiskā farmācijas kompānijā, līdz viņas šefs (šajā kompānijā) Juris Bārzdīņš kļuva par ministru, bet Andu iecēla par valsts slimnīcas vadītāju. Latvijā, un citās postsociālisma valstīs jau pieraksts, ka par veselību ministriem tiek celti cilvēki ar ilggadēju pieredzi farmācijas laukā, un ļauni ļaudis viņus turpmāk sauc par farmācijas ministriem, kaut neko vairāk par zāļu iepirkumiem, paralelā importa un eksporta atbalstīšanu, dažādas integritātes veicināšanu farmācijā šie ministri parasti neveic. Anda Čakša bez tā pamanījās ievērojami palielināt finansu resursus, palaist klibu un nesekmīgu, taču laiku pa laikam strādājošu e-veselību, kā arī radīt zaļajam koridoram līdzīgu sistēmu pacientiem ļaundabīgu audzēju gadījumos. Domāju, tas ir pietiekami, lai Farmācijas ministri Andu Čakšu atzītu par Gada cilvēku medicīnā. Atgriezoties pie raksta sākumā minētā meklētāja <https://trends.google.com>

, Andai Čakšai izdevās panākt, ka no populārāko meklētāko ārstu saraksta augšgala pazustu nozares profesionāļi, bet līderpozīcijas ienemt ārsti politiķi. Tieši tāpat kā no ministrijas un to pakļautības iestādēm pazuda visi

**ārsti, bet Veselības ministrijas štos vietu atrada 8 vai 9 žurnālisti/publisko
attiecību speciālisti.**

Pēteris Apinis